

„NESHVAĆENI HUMORISTA“¹

[...]

A. Lesli Vilson: *Na simpozijumu održanom pre godinu i po dana na Univerzitetu države Teksas u Ostinu istoričari su se sporili oko toga da li je istorija koju istoričari prikazuju stvarna, tj. da li odgovara istini. Šta Vi mislite?*

Uve Jonzon: Ja verujem u individualnu, ličnu istinu.

A. L. Vilson: *Znači li to da postoji mnoštvo istina?*

U. Jonzon: Da, istina koje se neminovno među sobom svađaju.

A. L. Vilson: *U Vašim knjigama ima istorijskih činjenica. U knjizi Svaki dan u godini. Iz života Gezine Krespal (Jahrestage. Aus dem Leben von Gesine Cresspahl), na primer, pominju se podaci o temperaturi, vremenskim prilikama određenih dana pre mnogo godina u Nemačkoj, kao i u Njujorku 1967/68. Da li su oni uzeti iz novina, odnosno odakle Vam ti podaci o temperaturi?*

U. Jonzon: Gospođa Krespal u knjizi zove Meteorološku službu.

A. L. Vilson: *Ali u Nemačkoj, dok je još živela kod oca, takođe se navode podaci o temperaturi.*

U. Jonzon: Da, mislim da sam ih ja nabavio za nju.

A. L. Vilson: *Primetio sam i da uvek kažete gospođa Krespal ili Mrs. Cresspahl.*

U. Jonzon: Dobro se pomučila da to zasluži. Kada je 1957. donela dete na svet, nije bila udata, što baš nije bilo za pohvalu u Zapadnoj Nemačkoj pedesetih godina. Gospođica s detetom, to nije dobro zvučalo. U Nemačkoj nije nikada stekla pravo da je oslovljavaju s „gospođa“. Utoliko više je u Americi pazila da nikad ne bude „gospođica“.

A. L. Vilson: *Kada je pominjete, uvek kažete gospođa Krespal, a ne Gezina Krespal, to sam primetio. Ne znam da li ste i Vi to primetili.*

¹ Prevod intervjuja rađen je prema verziji „Ein verkannter Humorist“. Gespräch mit A. Leslie Wilson (Am 20. April 1982 in Sheerness-on-Sea), objavljenoj u knjizi: Eberhard Fahlke (prir.), *„Ich überlege mir die Geschichte...“ Uwe Johnson im Gespräch*, Frankfurt/M., 1988, str. 281–299. A. Lesli Vilson je razgovor vodio na nemačkom jeziku. Kopiju tonskog snimka razgovora Vilson je stavio na raspolaganje Arhivu Uvea Jonzona, a E. Falke je snimak transkribovao. Ovaj intervju s Uveom Jonzonom objavljen je na engleskom jeziku u časopisu *Dimension; Contemporary German Arts and Letters* (University of Texas, Austin; sv. 15, 1982, br. 3, str. 400–413) čiji je urednik Vilson bio. Skraćenja u ovom prevodu, obeležena trotačkom u uglastoj zagradi, potiču od priređivača temata.

U. Jonzon: Mislim da to ima veze sa situacijom u kojoj se ona nalazi; s tim kako pričam o njoj. Gezina Krespal, to je uglavnom dete, učenica, a gospođa Krespal je stanovnica Njujorka.

A. L. Vilson: *Kažu da je početak romana veoma važan – kako je pisac započeo roman, kako glase prve reči, šta se javlja na prvoj stranici.² Da li i vi mislite da je to važno?*

U. Jonzon: Da. Čekao sam na početak romana *Svaki dan u godini* više od pet meseci. Imao sam, dabome, plan. Želeo sam odmah da napišem tu knjigu, ali morao sam da čekam sve to vreme dok nisu došle prve rečenice.

A. L. Vilson: *Rekao bih da je prva rečenica u Nagađanjima o Jakovu (Mutmassungen über Jakob) postala čuvena zato što u malom, najmanjem zapravo sadrži sve iz te knjige. Da li se slažete?*

U. Jonzon: Ako možete da zamislite i da tu rečenicu neko izgovara, različiti ljudi u knjizi, onda da.

A. L. Vilson: *Sadrži i jedno pitanje, ne...*

U. Jonzon: ...Više pitanja...

A. L. Vilson: *...Ili više pitanja koja tu nisu izgovorena, ali koja se kasnije malo-pomalo postavljaju i na kraju opravdano ostaju nerešena.*

U. Jonzon: Koja ne mogu da budu rešena; jer je Jakov bio sam u tom mračnom trenutku u vremenu i prostoru. Niko nije mogao da vidi taj trenutak, samim tim o njemu ne može ni da se izveštava.

A. L. Vilson: *Kako smišljate imena likova u romanima? Gezina Krespal, na primer, ili prezime Krespal?*

U. Jonzon: Jednom sam čuo kako četvorogodišnje dete doziva ime Gezina i svidelo mi se. Zašto, shvatio sam zahvaljujući Fontaneu, koji baš u „Efi Brist“ kaže da su „e“ i „i“ najlepši samoglasnici, kao stvoreni za devojčicu kakvu sam zamislio, za gospođu Krespal nekada; a Krespal, zato što to ime zvuči tako „meklenburški“, a ipak nije zabeleženo u Meklenburgu. Svaki čovek zaslužuje ime samo za sebe... Nikada nisam sreo nekoga ko se preziva Krespal, osim te jedne, moje, junakinje.

A. L. Vilson: *Znate li američkog romansijera Džona Čivera?*

U. Jonzon: Samo po imenu.

A. L. Vilson: *Jednom je rekao da je za pisca najveća bol kad zapne, kad ne može da piše. Za njega je to najveća bol, šta kažete Vi na to?*

² Up. Walter Höllerer, Die Bedeutung des Augenblicks im modernen Romananfang, u: Norbert Miller (prir.), *Romananfänge, Versuch zu einer Poetik des Romans*, Berlin 1965, str. 344–377.

U. Jonzon: Mislim da postoji mnogo različitih bolova, a rekao bih da podjednako strašan može biti i osećaj da ono što pišem ne valja.

A. L. Vilson: *Da li mnogo toga bacate?*

U. Jonzon: Ne. Ne, to je druga strana postupka koji je, sam po sebi, nepraktičan. Oklevam da nešto napišem, ne mogu ništa da stavim na papir sve dok mi ne zvuči besprekorno. Što znači da provodim mnogo vremena za pisaćom mašinom, a da je ne koristim.

A. L. Vilson: *Da li mnogo menjate ili čekate dok sve ne bude kako ste zamislili, i onda to zapišete?*

U. Jonzon: Napisana stranica je gotova stranica. Znam, postoje i drugačiji postupci, mogu, između ostalog, da se napišu i tri verzije. Ja sâm nisam u stanju da ostavim nijedno prazno mesto u tekstu.

A. L. Vilson: *Ali ne počinjete od kraja, već od prve stranice.*

U. Jonzon: Da, probijam se red po red.

A. L. Vilson: *Da li prethodno već postoji skica, radnja?*

U. Jonzon: Ništa u pisanom obliku. Za *Svaki dan u godini* imao sam naslov, „Anniversarii“.

A. Lesli Vilson: *Anniversari?*

U. Jonzon: *Annivesarii.* To je na italijanskom.

A. L. Vilson: *Ali to je engleska reč anniversary.*

U. Jonzon: Da, ali italijanski je jedan od jezika koji govori prevoditeljka Krespal. Samim tim, bilo je rešeno: 365 dana, 365 poglavlja. A premišljanje da li „Jahrestage“ ili „Anniversaries“ ima u stvari dva značenja, s jedne strane, misli se na dane u godini, a s druge na sve one trenutke kada se neki događaj ponavlja u sećanju.

A. L. Vilson: *Jednom sam pitao gospođu Helen Volf kako će se taj roman zvati na engleskom i ona mi je napisala „Days of the Year“ (Dani u godini), a ja sam se već bio odlučio za „Anniversaries“ (Godišnjice). Kad je knjiga objavljena, video sam da je naslov ipak „Anniversaries“. Mislim da je to u redu, jer...*

U. Jonzon: ...Gospođa Volf je verovatno htela da zaštiti mene i naslov.

A. L. Vilson: *Mislite? Možda, jer to je bilo pre nego što je knjiga objavljena. Hteo sam da je pomenem na engleskom, ne znam više gde, u nekom članku ili na predavanju, pa sam je zato pitao. Da li Vas zanima šta misli kritika? Čitate li kritike, recenzije?*

U. Jonzon: Čitam ih... Bez naročitog interesovanja.

A. L. Vilson: *Postoje li kritičari s kojima se ne biste rukovali?*

U. Jonzon: Trudim se da budem pristojan prema svima.

A. L. Vilson: *A germanisti? Verovatno znate da germanisti svih godina, mlađi i stariji, pokušavaju da Vas tumače. Šta mislite o germanistima koji Vas analiziraju? Da li Vam smeta što ste postali predmet njihovih tumačenja?*

U. Jonzon: Ne, ako moj rad pomaže drugima da stiču funkcije i ugled, onda nemam ništa protiv. Ionako ne mogu da ih sprečim.

A. L. Vilson: *Da li čitate ono što ste napisali, mislim, nakon što je već štampano? Ili je to tada dovršena stvar?*

U. Jonzon: Znam to napamet.

A. L. Vilson: *Znate napamet?*

U. Jonzon: Da, ne bi me iznenadilo.

A. L. Vilson: *Postoji li među vašim izmišljenim likovima neki koji Vam je omiljen? Ili, možda, junak s kojim se ne razumete?*

U. Jonzon: Ja sam ih izmislio i oni su deo mene. Ne bih mogao da kažem da mi je neki prst leve šake draži od ostalih. Oni su tu.

A. L. Vilson: *Jesu li svi ravnopravno tu, mislim na istom nivou?*

U. Jonzon: Čim počnem njima da se bavim, bilo u mislima ili pišući o njima, svi su ravnopravno prisutni.

[...]

A. L. Vilson: *Kako biste voleli da Vas u budućnosti predstavi neki kritičar, germanista, čitalac?*

U. Jonzon: Ne želim da me iko predstavlja.

A. L. Vilson: *Ako se neko pita ko je je Uve Jonzon?*

U. Jonzon: To je nebitno.

A. L. Vilson: *Da li biste rekli da je Uve Jonzon zagonetna ličnost?*

U. Jonzon: Ne, ona je nevažna za razumevanje knjiga ili njihovo korišćenje.

[...]

A. L. Vilson: *Imam utisak, možda se i varam, da mnogi smatraju da nemate smisla za humor. Šta Vi mislite? Imate li smisla za humor?*

U. Jonzon: Ja sam neshvaćeni humorista.

A. L. Vilson: *Ima li humora u vašim ozbiljnim delima? Gde je Vaš humor? U čemu se sastoji?*

U. Jonzon: To... mora čitalac da odredi. Pa ne mogu da se hvalim takvom osobinom, a onda to još i da dokazujem i kažem: Ali ovo je, na primer, humor.

A. L. Vilson: Šta je humor? To je teško pitanje. Kada nešto čitate i smeškate se sami za sebe, možda je to humor...

U. Jonzon: ...To je efekat humora.

A. L. Vilson: ...Ali taj efekat nam je na neki način prijatan, u suprotnom ne bismo se smeškali.

U. Jonzon: Da, a i smešno je.

A. L. Vilson: Sećam se da ste se nekoliko puta i sami smeškali dok ste u Ostinu čitali *Eine Kneipe geht verloren*³ (Nestanak jedne krčme).

U. Jonzon: To je bilo nesvesno. Borba s mačkom – to, eto, mogu da navedem. Borba koju stanovnik velegrada Blah vodi s mačkom u Krespalovom Jerihovu,⁴ mislim da bi to moglo da izazove takav efekat.

[...]

A. L. Vilson: *Kako autor bira prevodioca?*

U. Jonzon: Kad je u pitanju *Svaki dan u godini*, Helen Volf je tražila probne prevode. I odabran je prevod gospođe Venevic, jedini kojeg se sećam. Ono što je do sada prevela na engleski deluje mi baš onako kako bih veoma voleo da zvuči da sam sâm pisao na engleskom.

A. L. Vilson: *Da li čitate i prevod otkad tako dobro znate engleski? Mislim, tokom rada?*

U. Jonzon: Tokom rada na prevodu, da.

A. L. Vilson: *Dajete li sugestije? Da li Vam prevodilac postavlja pitanja?*

U. Jonzon: Da, šalje tekst i spiskove pitanja.

A. L. Vilson: *Da li se ona odnose na stil? Ili na posebne, možda, tehničke pojmove?*

U. Jonzon: Morao sam, na primer, da objasnim šta je *Pumpenleder*.

A. L. Vilson: *Pumpenleder?*

U. Jonzon: Kožna manžetna pumpe za vodu. Pumpa za vodu mora da ima deo od kože.

A. L. Vilson: *Od kože?*

U. Jonzon: Da, ili od nekog drugog materijala.

A. L. Vilson: *Otkud to znate? Jeste li imali muke s pumpama za vodu?*

U. Jonzon: Ne, ali nekada sam živeo u kući gde smo vodu uzimali sa spoljne pumpe. Dakle, kao dete sam često nosio vodu i pumpa je morala da me zanima.

[...]

³ Up. Uve Jonson, *Eine Kneipe geht verloren*, u: *Kursbuch*, god. 1965, br. I, str. 47–72.

⁴ Up. Uve Jonson, *Mutmassungen über Jakob*, Frankfurt/M., 1959, str. 167 ff). Na hrvatskom: Uwe Johnson, *Nagađanja o Jakovu*, Zaprešić: Fraktura, 2012.

A. L. Vilson: *Da li sada često putujete u Ameriku?*

U. Jonzon: Priuštim to sebi jednom godišnje.

A. L. Vilson: *U Njujork ili nekuda drugde?*

U. Jonzon: Ne, u Njujork. Izgovaram se time da su to radne kontrole.

A. L. Vilson: *Da li biste voleli da opet neko vreme živite u Americi? Bili ste dve godine u Njujorku.*

U. Jonzon: Malo više od dve godine. Za Ameriku ne znam, u Njujorku vrlo rado.

A. L. Vilson: *Šta Vam se sviđa u Njujorku?*

U. Jonzon: Više ne bih mogao da nabrojim. Prvi put sam tamo bio 1961, četiri nedelje. Onda još dve nedelje 1965, a za dve i po godine, koliko sam tamo živio i plaćao porez, postao mi je domovina.

A. L. Vilson: *Posebno Riversajd drajv?*

U. Jonzon: Ne, to je kraj u kome sam stanovao.

A. L. Vilson: *Ceo grad?*

U. Jonzon: Da, ceo grad.

[...]

20. april 1982, Širnes, Engleska

(S nemačkog prevela Maja Anastasijević)